

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА

Навчально-науковий інститут права
Кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права

«До захисту у ЕК допустити»
Завідувач кафедри
інтелектуальної власності та
інформаційного права
д.ю.н., доц. Кодинець А.О.

(підпис)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«Проблеми суб'єктного складу відносин права інтелектуальної власності»

студентки 2 року навчання ОР «Магістр»
Групи «Правова охорона і захист прав
інтелектуальної власності»
спеціальність: 081 «Право»
заочної форми навчання
Лисак Ольги Ігорівни

Науковий керівник :
к.ю.н. доцент кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Котенко Микола Віталійович

Рецензент:

посада, науковий ступень,
прізвище, ініціали, підпис

АНОТАЦІЯ

Робота присвячена дослідженню суб'єктного складу економічних відносин інтелектуальної власності. Проаналізовано особливості вітчизняного законодавства у контексті визначення суб'єктів права інтелектуальної власності та їх майнових і немайнових прав. Розглянуто підходи до класифікації суб'єктів відносин інтелектуальної власності. Досліджено підходи для поняття права інтелектуальної власності, системи законодавства про інтелектуальну власність. Проаналізовано сучасні класифікації об'єктів права інтелектуальної власності, що визначені у положеннях міжнародних нормативних актів та пропонуються науковцями, які досліджують проблемні питання у сфері інтелектуальної власності. Розкрито суб'єктний склад, обсяг прав авторського права, суміжних прав та права на торговельну марку.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, об'єкти права інтелектуальної власності, суб'єкти права інтелектуальної власності, авторське право, суміжні права, торговельна марка.

ANNOTATION

The work is devoted to the study of the subjective composition of economic relations of intellectual property. The peculiarities of domestic legislation in the context of defining the subjects of intellectual property rights and their property and non-property rights are analyzed. Approaches to the classification of subjects of intellectual property relations are considered. Approaches to the concept of intellectual property law, the system of intellectual property law are studied. The modern classifications of intellectual property rights, which are defined in the provisions of international regulations and are offered by scientists who study problematic issues in the field of intellectual property, are analyzed. Subject matter, scope of copyright, related rights and trademark rights are disclosed.

Keywords: intellectual property law, objects of intellectual property law, subjects of intellectual property law, copyright, related rights, trademark.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

- 1.1. Поняття права інтелектуальної власності, система законодавства про інтелектуальну власність
- 1.2. Об'єкти права інтелектуальної власності
- 1.3. Суб'єкти права інтелектуальної власності

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

- 2.1. Суб'єкти права інтелектуальної власності на літературний, художній, аудіовізуальний та інший твір (авторське право)
- 2.2. Суб'єкти права інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (суміжні права)
- 2.3. Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку

ВИСНОВОК

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність теми. Інститут права інтелектуальної власності набув досить широкого поширення в сучасному світі. Він закріплюється як нормами внутрішньодержавного, так і нормами міжнародного права. Значення інтелектуальної власності наголошується і на тому, що конституції багатьох сучасних держав не залишили поза увагою цю найважливішу галузь людських відносин. Подолавши шлях від планової економіки до ринкової, Україна цілковито увійшла у світове співтовариство, тому водночас зросла роль розумової (творчої) праці людини. Основою економіки та економічного розвитку завжди виступають відносини власності. Разом з цим динамічний розвиток суспільства неможливий без належного регулювання відносин інтелектуальної власності. В свою чергу феноменом ХХ століття є поява на ринку особливого товару – інтелектуальної власності (далі – ІВ).

В свою чергу відносини інтелектуальної власності, як і будь які інші відносини, мають свою структуру, де ключовим елементом виступають суб'єкти. Дослідження, систематизація та класифікація суб'єктів відносин інтелектуальної власності дозволить більш продуктивно розкрити проблеми захисту прав суб'єктів ІВ, оскільки слідування інноваційним шляхом розвитку потребує наявності механізму захисту власності і, звичайно, інтелектуальної власності.

Метою дипломної роботи є дослідження суб'єктного складу відносин ІВ, підходи до класифікації суб'єктів відносин ІВ.

Мета сформуvala **ряд поставлених завдань**:

- розглянути поняття ІВ, її особливості, правове регулювання;
- дослідити поняття об'єктів ІВ, класифікацію;
- дослідити поняття суб'єктів відносин ІВ, класифікацію;
- розглянути особливості суб'єктного складу:
 - на літературний, художній та інший твір (авторське право);
 - суміжних прав (виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення);

- на торговельну марку.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що у процесі реалізації норм державного законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є суб'єктний склад відносин інтелектуальної власності.

Практична значимість отриманих результатів. За результатами аналізу наукових поглядів та положень законодавства доведено факт наявності вузького і широкого розуміння права інтелектуальної власності та її суб'єктного складу. Детально досліджено суб'єктний склад відносин права інтелектуальної власності в залежності від об'єкта відповідних відносин. На підставі цього запропоновано шляхи подолання проблемних аспектів, що регулює питання суб'єктного складу відносин інтелектуальної власності.

Методологічна база дослідження. При написанні даної магістерської роботи були використані такі методи пізнання: методи юридичного аналізу, синтезу, порівняння, конкретизації, аналогії та інші. Метод юридичного аналізу застосовувався при дослідженні поняття інтелектуальної власності, та суб'єктів і об'єктів інтелектуальної власності. Методи синтезу та конкретизації використовувались при детальному дослідженні суб'єктів відносин ІВ відносно об'єкта права ІВ.

Емпіричну основу становлять матеріали судової практики Верховного Суду у справах зі спорів, що виникають із інтелектуальної власності за 2019-2021 роки та практика Європейського суду з прав людини у сфері права інтелектуальної власності.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів та підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 62 сторінки. Список використаних джерел містить 56 джерел.

РОЗДІЛ І.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Поняття права інтелектуальної власності, система законодавства про інтелектуальну власність

Оскільки наша держава знаходиться на шляху розвитку ринкової економіки її рівень розвитку освіти, науки і культури повинен бути достатньо високим.

На думку видатного науковця Й. Покровського, в будь-якому культурному суспільстві також розвивається духовна діяльність, яка має своїм результатом створення нематеріальних благ. Багато з продуктів даної духовної діяльності стають носіями суспільного визнання, а в результаті цього стають об'єктивними, суспільними благами і навіть набувають певної економічної і матеріальної цінності.¹

Відповідної концепції дотримуються і українські фахівці. Наприклад, Н. Кузнєцова та О. Кохановська вважають, успішне і результативне вирішення багатьох важливих політичних, економічних і соціальних проблем напряду залежить від того, наскільки значним є інтелектуальний потенціал суспільства та конкретного народу і рівень його культурного, себто інтелектуального розвитку.²

Інтелектуальна діяльність є творчою. Творча діяльність притаманна технічній, художній, літературній, науковій, виробничій тощо діяльності людини, і визначається як цілеспрямована діяльність людського розуму (інтелекту), результатом якої є щось якісно і дійсно нове, що відрізняється власною неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творча діяльність має для творця наслідки не лише естетичного чи

¹ Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. – М.: Юрид. лит. – 1998. – С. 132.

² Кузнєцова Н., Кохановська О. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні // Право України. – 2011. – № 3. – С. 21.

прагматичного характеру, а й правового. Отже, результатом творчої діяльності є якесь поняття, яке ще не існувало, яке є цілком новим (критерій новизни), чимось таким, чого ще не було, загалом – суспільно-історична унікальність. Новостворений результат має бути новим, оригінальним, та, звісно, не може бути повторенням або ж переробкою уже відомого. У цьому аспекті специфічною рисою творчості є саме те, що творча діяльність не може бути повторенням відомого, її результату завжди властива новизна.³ Сама по собі творча діяльність не підлягає правовому регулюванню, але, в свою чергу, її кінцевий результат є достатньо регламентований цивільним правом, передусім правом інтелектуальної власності.⁴

Національне право виділяє два види творчості: духовну та науково-технічну. При цьому духовна творчість – це творчість гуманітарного характеру, спрямована на розвиток та збагачення внутрішнього світу кожного індивіда (література, наука, мистецтво, акторська майстерність, звуко-, відеозапис, радіо, телебачення тощо), а науково-технічна творчість – це творчість виробничого характеру, яка виникає в результаті господарської діяльності людини (корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, знаки обслуговування, інформаційна продукція, селекційні досягнення).⁵

Також у науковій літературі зустрічається класифікація результатів творчої діяльності в залежності від видів творчості, а саме:

1. Результати, які націлені на розширення кругозору людини, формування її світогляду. До них належать, наприклад, літературні, художні, музичні твори, а також твори образотворчого мистецтва тощо.

2. Результати науково-технічної творчості, які охоплюють, наприклад, технічні пристрої, машини, механізми, інструменти, нові речовини, корисні моделі, промислові зразки тощо.

³ Аксютіна А. В., Нестерцова-Собакарь О. В., Тропін В. В. та ін. - Інтелектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / За редакцією кандидата юридичних наук, доцента Нестерцової-Собакарь О. В. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – С. 14

⁴ Боржельська О. Правове становище авторських прав виконавців в інформаційному просторі // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 4. – С. 36

⁵ Право інтелектуальної власності: схеми та роз'яснення: Навч. посіб. – К.: КНТ. – 2007. – С. 5.

3. Також наразі з'явилась тенденція щодо виділення в окрему групу такі результати творчої діяльності, як засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, до них зазвичай відносять торговельні марки, комерційне найменування та географічне зазначення. Паризька конвенція про охорону промислової власності відносить зазначені результати творчої діяльності до групи промислової власності, але через певні особливості (функціональне призначення, рівень творчості) включення цієї групи результатів до промислової власності є не зовсім коректним.

4. Окрему групу результатів творчої діяльності складають нетрадиційні результати творчості. Вони об'єднують такі результати творчої діяльності, як недобросовісна конкуренція, раціоналізаторські пропозиції, топології інтегральних мікросхем, селекційні досягнення, наукові відкриття, службова та комерційна таємниця.⁶

Усі зазначені результати об'єднані загальним поняттям – інтелектуальна власність, яка включає в себе поняття авторського права та права промислової власності.

Термін «інтелектуальна власність» вперше вжитий у міжнародному нормативно-правовому акту, а саме у Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), прийнятій у Стокгольмі 14 липня 1967 р. Попередній міжнародний нормативно-правовий акт, що регламентував відносини інтелектуальної власності, а саме Бернська конвенція від 9 вересня 1886 р., оперувала словосполученням «результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній сферах», саме тому формулювання Конвенції від 14 липня 1967 року вважалось прогресом. Хоча наприкінці XVIII століття це поняття вже існувало у французькому законодавстві на основі теорії природного права, яке в подальшому втілювалось у працях французьких філософів-просвітителів (Вольтер, Дідро, Руссо).

⁶ Аксютіна А. В.; Нестерцова-Собакарь; О. В., ; Тропін В. В. та ін. - Інтелектуальна власність: навч. посібник (для студентів вищих навчальних закладів) / За редакцією кандидата юридичних наук, доцента Нестерцової-Собакарь О. В. – Дніпро, Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – С. 15

У понятті «інтелектуальна власність» основним є поняття «власність», поняття, основні ознаки та принципи якої сформувались ще у римському праві, наприклад, право власності є владою над річчю і можливістю розпоряджатися нею на власний розсуд без дозволу третіх осіб; хоч влада на річ є абсолютною її можливо обмежити в інтересах держави; право власності має захищатися від порушень з боку інших; право власності має здатність до відновлення після встановлених обмежень; право власності є можливістю отримувати від речі доходи чи плоди та використовувати їх на власний розсуд; право власності є можливістю витребувати свою річ у особи, яка її утримує, або вимагати усунення перешкод у здійсненні свого права.⁷

В свою чергу, слід підкреслити, що право інтелектуальної власності та право власності на річ - це різні поняття і не залежать один від одного. Це правило прямо зазначено в Цивільному кодексі України, а саме, статтею 419 встановлено, що право інтелектуальної власності та право власності на річ не є тотожними поняттями та абсолютно не залежать одне від одного, а перехід перехід самого права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ в цілому. Отже, константуємо, що право інтелектуальної власності та право власності на річ є самотсійними незалежними інститутами, об'єкти регулювання яких мають значну кількість відмінностей.

Оскільки право власності і право інтелектуальної власності – це різні інститути цивільного права, вони мають низку суттєвих відмінностей:

1. Право ІВ зазвичай виникає тільки після державної реєстрації результату творчої діяльності відповідно до процедури, визначеної законодавством, і у відповідних державних органах, але при цьому треба зазначити, що, наприклад, об'єкти авторського права бажано зареєструвати на відміну від об'єктів промисловою власності, для який реєстрація є необхідністю.

2. Право ІВ має строковий характер. Після спливу законодавчо визначеного строку об'єкт ІВ стає суспільним надбанням. Наприклад, авторське

⁷ Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении (Загальне вчення про правовідношення) – М.: Юридична література, 1974. – С. 93

право на твір діє за життя автора та 70 років після його смерті, а право на торговельні марки – 10 років від дати подання заявки на отримання свідоцтва.

3. Об'єктами права інтелектуальної власності є ідеї, символи, образи, думки, гіпотези тощо, які виражені в матеріальних носіях, саме тому вони мають здатність до неодноразового втілення та можуть існувати в декількох примірниках (копіях). Не рідкісним є випадки, коли в одному матеріальному втіленні можуть міститися декілька об'єктів ІВ, які самі по собі належать різним особам (творцям).

4. Матеральний об'єкт, у якому втілений результат творчої діяльності, може одночасно належати різним особам-власникам.

5. Автору об'єкта права інтелектуальної власності належить два види (типи) прав: майнові права та особисті немайнові права. Майнові права можуть передаватися іншим особам, немайнові права ж відчуженню не підлягають.

6. Майнові права автора об'єкта права інтелектуальної власності обмежуються законодавцем задля вільного доступу суспільства до результатів інтелектуальної творчої діяльності.

7. Принцип вичерпання права інтелектуальної власності, який полягає у неможливості власнику заборонити використання та розповсюдження об'єкта права ІВ, якщо його було введено в обіг відповідно до закону через продаж.

8. Право інтелектуальної власності може передаватися за декількома ліцензійними угодами одночасно без втрати споживчих якостей об'єкту права інтелектуальної власності з обмеженням по строку, способу використання, території, кількості примірників тощо.

9. Загалом охорона права інтелектуальної власності обмежується територією держави, де відбулася державна реєстрація (за деякими винятками, зокрема, добре відомі торговельні марки, торговельні марки, щодо яких здійснена міжнародна реєстрація).

Кваліфікуючими ознаками поняття інтелектуальної власності є:

- Об'єктом інтелектуальної власності може бути лише результат творчої діяльності, який вимогам, встановленим в законодавстві.
- Результат інтелектуальної діяльності підпадає під правову охорону відповідно до державного та міжнародного законодавства.
- Право інтелектуальної власності хоч і є абсолютним (виключним), але все ж обмежене певним строком.

Отже, згідно з статтею 418 ЦК України, **право інтелектуальної власності** означає право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом.⁸

Але теорія цивільного права містить два основних поняття права інтелектуальної власності: в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. В об'єктивному розумінні право інтелектуальної власності – це сукупність правових норм, які регулюють відносини інтелектуальної власності щодо створення, використання та захисту об'єктів інтелектуальної власності. В суб'єктивному розумінні – це сукупність прав, які належать суб'єкту у зв'язку зі створенням і використанням об'єкту інтелектуальної власності.

Інститут інтелектуальної власності складають авторське право та право промислової власності, які мають спільні і відмінні ознаки. До спільних ознак належать:

1. Об'єкти є результати творчої діяльності.
2. Творцем може бути як фізичні, так і юридичні особи (один або декілька).
3. Результат творчої діяльності має бути відображений на матеріальному носіїві, мати якість втілення. Якщо творча діяльність не закінчилась втіленням результату в певній матеріальній формі, відповідно відсутній об'єкт права інтелектуальної власності.

⁸ Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2239>

4. Авторські права мають територіальний характер та діють лише в межах України. В разі необхідності захисту своїх інтересів за межами України, автор повинен зареєструвати в іншій країні.

5. Право на творчість не пов'язана із цивільною дієздатністю та не збігається з нею, оскільки творцем може бути як повнолітній, так і неповнолітній.

6. Незалежно від віку творець має право на ім'я (авторство), іші немайнові права.

7. Автори мають право на винагороду за використані результати своєї творчої діяльності.

8. Суб'єктом права інтелектуальної власності може виступати держава, якщо винахідник у передбачений законом спосіб передасть виключне право на використання державі.

Разом з цим, авторське право та право промислової власності мають певні особливості:

1. Відмінність об'єктів. Авторське право – образотворчі, художні, музичні, тощо. Право промислової власності – винаходи, корисні моделі, раціоналізаторські пропозиції, тощо.

2. Відмінний порядок одержання правової охорони. Об'єкти авторського права не потребують отримання особливого дозволу чи подання спеціальних заяв до контролюючих органів. Важливою і необхідною умовою є тільки матеріальне втілення творчої діяльності. Патентне право, на відміну від авторського, потребує спеціальних документів, отримання яких чітко законодавчо визначено.

3. Різними є і строки дії авторських прав. Особисті немайнові права строками не обмежені та довічно охороняються. Інші авторські права обмежені різними строками, наприклад, авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Строки дії авторських прав на об'єкти промислової власності встановлені різні – патенти на винаходи, нові сорти рослин, породи

тварин – 35 років; патент на промисловий зразок, корисну модель – 15, 10 років; свідоцтво на знак для товарів і послуг, торговельна марка – 10 років.

4. Авторство не застережене жодними умовами. Автор має право випустити результат своєї творчості як під своїм ім'ям, так і під псевдонімом, або взагалі анонімно. У патентному праві, винахідник має право, щоб витвір мав його ім'я, або спеціальна назва.

5. Виплата винагороди авторам також має відмінності. Письменникам, наприклад, виплачують винагороду протягом життя, а після смерті автора спадкоємці мають право на винагороду ще 70 років. Винагорода в патентному праві виплачується у межах строку дії патенту.⁹

Таким чином, право інтелектуальної власності включає в себе правові норми, які регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі створенням творів науки, літератури, мистецтва і складають інститут авторського права та творів науково-технічного характеру, які складають інститут права промислової власності.

Законодавство у сфері інтелектуальної власності існує у більшості країн. Ці ознаки притаманні й Україні, у законодавстві якої закладений дворівневий підхід у регулюванні відносин у сфері інтелектуальної, творчої діяльності.¹⁰

Рішенням від 9 липня 1998 р., у справі № 1-1/98 про тлумачення терміна «законодавство», Конституційний Суд зазначив, що термін (поняття) «законодавство» потрібно розуміти так, що ним охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети та постанови Кабінету Міністрів України, ухвалені

⁹ Право інтелектуальної власності: схеми та роз'яснення: Навч. посіб. – К.: КНТ. – 2007. – С. 6-8.

¹⁰ Орлюк О. - Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи // Право України. – 2011. – № 3. – С. 15.

в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України.¹¹

Усе законодавство, яке регулює інтелектуальну власність, за своїм характером є комплексним законодавством, адже воно регулює режим того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності, яке не рідко включає в собі положення цивільного, фінансового, адміністративного, конституційного, іншого матеріального та процесуального законодавства.¹²

Система законодавства у сфері інтелектуальної власності являє собою сукупність взаємопов'язаних між собою джерел правового регулювання відносин інтелектуальної власності, зокрема, закони, міжнародних договорів, підзаконних нормативних актів.

Сучасну систему нормативно-правового забезпечення функціонування сфери інтелектуальної власності можна подати у вигляді трикутника, вершиною якого є Конституція України, а основою – загальне законодавство, що містить норми права у сфері інтелектуальної власності.¹³ Конституція України наголошує, що «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності» (ст. 41).

Одним із «наймасштабніших» кодифікованих нормативно-правовим актом, що регулює відносини у сфері інтелектуальної власності, є Цивільний кодекс України, який вперше об'єднав норми, що забезпечують охорону прав на результати творчої інтелектуальної діяльності відокремлено, виділивши їх в окрему книгу.

Деякі аспекти відносин у цій сфері частково врегульовані нормами Господарського, Кримінального, Митного, Бюджетного, Податкового кодексів, Кодексу України про адміністративні правопорушення, фактично усіх існуючих процесуальних кодексів (ЦПК, КПК, КАСУ, ГПУ), Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та цілої низки інших законів.

¹¹ Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. у справі № 1-1/98 про тлумачення терміна «законодавство»: режим доступу (електронний ресурс): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>

¹² Кузнецова Н., Кохановська О. - Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні // Право України. – 2011., № 3. – С. 22.

¹³ Управління інтелектуальною власністю: монографія / П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов, В. Г. Зінов, Ю.; за редакцією П.М. Цибульова - К.І.С., 2005. – С. 34.

Серед законодавчих актів національного значення, які є джерелами правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної діяльності, слід виділити Закони України «Про охорону прав на сорти рослин»; «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі»; «Про охорону прав на промислові зразки»; «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»; «Про племінне тваринництво»; «Про авторське право і суміжні права»; «Про видавничу справу»; «Про професійних творчих працівників та творчі спілки»; «Про кінематографію»; «Про телебачення і радіомовлення»; «Про інформацію»; «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність»; «Про охорону прав на зазначення походження товарів»; «Про науковотехнічну інформацію»; «Про державну таємницю»; «Про наукову і науково-технічну експертизу»; «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем».

Особливе значення у сфері правового регулювання відносин інтелектуальної власності посідають і міжнародні акти, двосторонні договори, учасницею яких виступає Україна. До них належать: Бернська конвенція по охороні літературних та художніх творів (1886 р.); Всесвітня (Женевська) конвенція по авторському праву (1952 р.); Римська конвенція по охороні прав артистів-виконавців, виготовлювачів фонограм, а також виробників організацій мовлення (1961 р.); Стокгольмська конвенція про створення всесвітньої організації інтелектуальної власності (1967 р.); Женевська конвенція по охороні інтересів виготовлювачів фонограм (1971 р.); Брюссельська конвенція по розповсюдженню програм, що несуть сигнали, які передаються через супутники (1974 р.).

Крім наведених вище законодавчих актів в Україні діють близько 100 підзаконних актів, затверджених Кабінетом Міністрів України або наказами відповідних центральних органів виконавчої влади, в яких переважно надано механізми реалізації законодавчих норм.

Слід також підкреслити, що нині в Україні склалася й розгалужена судова практика, у системі господарського судочинства, здійснюються узагальнення та видаються методичні рекомендації. Так, статтею 17 Закону

Україні від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»¹⁴ прямо передбачено, що суди застосовують при розгляді справ практику Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) як джерело права. Як відомо, текст Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція), що закладає основу спільних стандартів прав людини, які визнаються одним із трьох стовпів європейської системи цінностей (поряд із демократією і верховенством права), є доволі лаконічним. Зміст і значення її приписів великою мірою розкривається саме у практиці ЄСПЛ, що обумовлює застосування у європейській юриспруденції терміна «право Європейської конвенції» (або «конвенційне право»)¹⁵.

Показовим щодо застосування практики ЄСПЛ є те, що держави-учасниці Конвенції зобов'язуються брати до уваги рішення ЄСПЛ не тільки ті, що винесені відносно конкретної держави, а і щодо інших країн задля уникнення в майбутньому порушень прав людини і зміни власної правової системи і правозастосовної практики.¹⁶

В свою чергу Пленум ВСУ в Постанові «Про судові рішення у цивільній справі» окремо наголошує, що «у мотивувальній частині кожного рішення, у разі необхідності, мають бути посилення на Конвенцію та рішення Європейського суду з прав людини, адже згідно із Законом України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є джерелом права та підлягають обов'язковому та беззаперечному застосуванню в справі».¹⁷

Водночас, частинами п'ятою та шостою статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплена обов'язковість висновків Верховного

¹⁴ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

¹⁵ Петришин О. Судова практика, як джерело права в Україні: проблеми теорії права // Право України. – 2016. - № 10. – С. 20-27

¹⁶ Блажівська Н. - Обмеження прав інтелектуальної власності відповідно до практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) / Н. Блажівська // Теорія і практика інтелектуальної власності - 2018 - № 6. - С. 133-141.

¹⁷ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі»// [Електронний ресурс], режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text>

Суду щодо застосування норм матеріального права, зокрема, висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права.¹⁸

Так, пунктом 3 частиною другою статті 389 Цивільного процесуального кодексу України встановлено, що підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах.¹⁹

Так, об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду в ухвалі від 27.03.2020 у справі № 910/4450/19 зазначила, що подібність правовідносин в іншій аналогічній справі визначається за такими критеріями: суб'єктний склад сторін спору, зміст правовідносин (права та обов'язки сторін спору) та об'єкт спору (предмет спору).²⁰

Палата Касаційного господарського суду у складі ВСУ виходить з того, що подібність правовідносин означає тотожність суб'єктного складу учасників відносин, об'єкта та предмета правового регулювання, а також умови застосування правових норм (зокрема, часу, місця, підстав виникнення, припинення та зміни відповідних правовідносин тощо).

При цьому, під судовими рішеннями в подібних правовідносинах необхідно розуміти такі рішення, де подібними (тотожними, аналогічними) є предмети спору, підстави позову, зміст позовних вимог і встановлені судом фактичні обставини, а також наявне однакове матеріально-правове регулювання спірних правовідносин.²¹

Судова практика Вищого суду з питань інтелектуальної власності після його створення безумовно стане джерелом правозастосовної практики, оскільки

¹⁸ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 №1402-**VIII** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n56>

¹⁹ ЦПК України: Закон України від 18.03.2004 №1618-**IV** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8795>

²⁰ Ухвала об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 27.03.2020 у справі № 910/4450/19 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88556077>

²¹ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19.05.2020 у справі № 910/719/19 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89961609>

Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності є судом з виключною юрисдикцією щодо вирішення справ у сфері права інтелектуальної власності.

Отже, систему законодавства у сфері інтелектуальної власності розгалужена низка нормативно-правових актів, яка об'єднує у собі Конституцію України, чинні міжнародні договори, Цивільний кодекс України та кодекси України, спеціальне законодавство, ряд підзаконних нормативно-правових актів, а також поєднання практики ЄСПЛ та практики Верховного суду.

1.2. Об'єкти права інтелектуальної власності

Немає однакового підходу до визначення поняття об'єктів інтелектуальної власності серед різних країн світу. Ряд держав (Франція, Велика Британія, США та інші) вважають їх результатом інтелектуальної творчої діяльності. В свою чергу низка інших (Австрія, Бельгія, Швеція та інші) позиціонують як об'єкти виключних прав на використання.²²

Законодавство України не містить поняття об'єкта інтелектуальної власності. Ані в Цивільному кодексі України, ані в спеціальних законах, що регулюють відносини у сфері авторського або патентного права, немає визначення «об'єкта права інтелектуальної власності», що зумовлює підвищений інтерес науковців до відповідної проблематики. Вчені в цілому погоджуються в тому, що об'єктами права інтелектуальної власності є визначені в законодавстві результати інтелектуальної творчої діяльності, які є новими та оригінальними. Хоча деякі науковці стверджують, що процес створення певних об'єктів не завжди має творчий характер, зокрема, комерційних найменувань, торговельних марок, географічних зазначень походження товарів.²³

У 2 статті Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, також у Паризькому акті від 24 липня 1971 р. міститься перелік видів

²² Орлюк О. П. \$ Андрощук Г. О. \$ Бутнік-Сіверський О. Б. - Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підруч. для студ. вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий дім «ІН Юре», 2007. – С. 68.

²³ Інтелектуальне право України / за заг. ред. проф. О. С. Яворської. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. – С. 89.

творів, які мають визнаватися об'єктами правової охорони. Конвенція визначає термін (поняття) «літературні і художні твори» і охоплює всі твори у сфері літератури, науки і мистецтва, створені у будь-який спосіб та виражені в будь-якій формі, а саме: книги, брошури та інші письмові твори; лекції, звернення, проповіді та інші подібні твори; драматичні і музикально-драматичні твори; хореографічні твори і пантоміми; музикальні твори з текстом і без тексту; кінематографічні твори та твори, створені способом, аналогічним кінематографії; рисунки, малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії; фотографічні твори, та твори, виражені аналогічним фотографії; твори прикладного мистецтва; ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки.

Перелік об'єктів авторського права міститься також у Всесвітній конвенції про авторське право від 6 вересня 1952 р, а саме в ст. 1 даного міжнародного нормативно-правового акту проголошується: об'єктами правової охорони є літературні, наукові і художні твори: твори письмові, музикальні, драматургічні, кінематографічні, твори образотворчого мистецтва, графіки і скульптури.

За Паризькою конвенцією про охорону промислової власності (1883 року), до об'єктів інтелектуальної власності віднесено: винаходи, загальнокорисні зразки, промислові рисунки та моделі, торговельні знаки, фірмове найменування суб'єкта господарської діяльності та навіть вказівки про місце походження товари чи послуги. Все це зроблено з однією метою: запобігти недобросовісній конкуренції.

Угода TRIPS в свою чергу охоплює та регулює відносини, що виникають у сфері авторського право та суміжних прав; комп'ютерних програм та бази даних; товарних знаків; географічних зазначень; промислових зразків; компонування (топографії) інтегральних мікросхем, конфіденційної інформації.

Згідно з положеннями Стокгольмської конвенції 1967 року, об'єктами права інтелектуальної власності виділяються: літературні, художні та наукові

твори, виконавська діяльність артистів, звуко-, відеозапис, радіопередачі, телепередачі, винаходи у будь-яких сферах людської діяльності, наукові відкриття, промислові зразки, товарні знаки та комерційні позначення, фірмові найменування, знаки обслуговування, захист проти недобросовісної конкуренції та інші права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній сферах.²⁴

За загальним правилом, держави, що приєдналися до даної Конвенції, не зобов'язані у своєму законодавстві відтворювати саме конкретний перелік, наведений вище. Кожна країна може самостійно визначати власне конкретизоване коло об'єктів інтелектуальної власності. Проте на практиці більшість держав консолідують своє законодавство з міжнародно-правовими актами та сповідують шлях врахування міжнародних рекомендацій. Саме тому в ЦК України значною мірою відтворено перелік об'єктів інтелектуальної власності, передбачений Стокгольмською конвенцією 1967 р.²⁵

Згідно з статтею 420 ЦК України, до об'єктів права інтелектуальної власності належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці.

Хоч положення ЦК України, на відміну від Конвенції 1967 р., не містить положення стосовно того, що до об'єктів інтелектуальної власності належать «інші права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах», виникає ситуація відносно вичерпності переліку, зазначеному у статті 420 ЦК України.

²⁴ Спіцина Г., Гордеюк А. Особливості сучасної кваліфікації об'єктів права інтелектуальної власності // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2020. - № 3. – С. 58-64.

²⁵ Харитонова О. І. Суб'єкти та об'єкти правовідносин інтелектуальної власності // Актуальні проблеми держави та права. – 2011. – С. 329-335.

Задля з'ясування цього питання треба звернути увагу на те, що стаття 420 ЦК України починається зі слів: «До об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать...». Тобто слово «зокрема» в даному випадку уживається для підкреслення, виділення чого-небудь з-поміж однотипного, оскільки в іншому випадку слово «зокрема» не несло б смислового навантаження.

Варто наголосити, що об'єктом права інтелектуальної власності є не будь-який результат творчої діяльності, а лише той, який відповідає вимогам закону. Безперечно кожен твір літератури, науки і мистецтва, суміжні права підпадають під охорону права, проте якщо вони відповідають вимогам закону. Варто пам'ятати, що правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності обмежується лише територією кожної країни (охорона за українським законодавством обмежується територією України, за німецьким – територією Німеччини, французьким – територією Франції тощо). Правова охорона надається лише на підставі відповідної кваліфікації спеціальним (визначеним державою) органом управління та завершується видачею правоохоронного документу (факультативна ознака). Охорона прав на зазначені об'єкти на території інших держав здійснюється лише на підставі відповідних міжнародних конвенцій і договорів.

У межах цього дослідження доцільно звернути увагу на об'єкти, які законодавець на сьогодні не включає у перелік об'єктів права інтелектуальної власності, визначений статтею 420 ЦК України.

З розвитком техніки поруч з традиційними об'єктами права інтелектуальної власності, до прикладу об'єктами авторського права, які є досить простими та «більш природніми» за своєю суттю, з'являються об'єкти, які не є традиційними. Тому саме таку назву вони носять та саме під таким найменуванням включені до кола об'єктів права інтелектуальної власності.

Крім цього, з'являються більш складні об'єкти, які, як правило, не можуть бути створені однією особою. Разом з тим, вони є продуктом різнорідної діяльності. До них належать, зокрема, такі складні об'єкти, як кінофільми, бренди

тощо. Так, наприклад, складний правовий режим бренда пояснюється поєднанням у ньому різнорідних об'єктів права інтелектуальної власності (результатів літературно-художньої та науково-технічної діяльності), що представлені у візуальній, звуковій, ароматній, тактильній та смаковій формі.

Яскравим прикладом складного об'єкта є якась конкретно-визначена технологія. Законодавство не виділяє термін, проте ми розуміємо що технологія може включати в себе сукупність багатьох факторів, таких як: результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг, об'єктом якого є наукові та науково-прикладні результати, об'єкти права інтелектуальної власності, ноу-хау.²⁶

З ростом популярності та кількості соціальних мереж, різного роду форумів для спілкування, такий складний об'єкт права інтелектуальної власності потребує особливої уваги. Електронна база даних є результатом інтелектуальної діяльності людини у сфері конструювання електронних даних. Творчість у цьому об'єкті виявляється в новому оригінальному підході до розташування інформації, яка може розміщуватися багатьма суб'єктами: як володільцем бази даних, так і користувачем, що в останньому випадку відбувається під час заповнення інформації (текстової, фото- чи відеографічної) самої соціальної мережі. База даних у такому випадку є сховищем інформації, якою обмінюються на сайтах соціальних мереж.

Найбільш близьким до розуміння поняття «бази даних соціальних мереж» на думку автора, є визначення, яке запропоноване О. Кохановською. Дослідниця зазначає, що під поняттям бази даних варто розуміти об'єктивну форму подачі й організації сукупності даних, систематизованих так, щоб ці дані могли бути знайдені й оброблені за допомогою ЕОМ.²⁷

²⁶ Дмитришин В. С. – Сучасні тенденції та перспективи розвитку правовідносин щодо розпорядженнями об'єктами інтелектуальної власності // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського; Серія: юридичні науки. – 2020. – № 2. – Т.31 (70). – Ч. 1. – С. 84-89.

²⁷ Кохановська О. В. - Правове регулювання у сфері інформаційних відносин: монографія, Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2001. – С. 11.

Дійсно, база даних соціальних мереж створена з відкритим доступом для розміщення інформації та призначена для розташування персональної інформації фізичної особи, відомостей про юридичну особу, реклами, розповсюдження власних творів тощо. При цьому володілець цієї бази даних дає можливість розташовувати таку інформацію невизначеному колу осіб шляхом пропонування оригінальності в організації розміщення даних. Такі бази даних є динамічним утворенням, що постійно змінюються шляхом поповнення або видалення інформації.²⁸

Основними юридично важливими ознаками бази даних як об'єкта авторського права є такі їхні атрибутивні характеристики: 1. Поширення на бази даних правового режиму авторського права; 2. Наявність мети бази даних, котра зумовлює її придатність до застосування; 3. Особливість суб'єкта авторського права на базу даних; 4. Відповідність бази даних критеріям «оригінальності»; 5. Виникнення виключного права на базу даних; 6. Охороноздатність бази даних; 7. Наявність специфічної структури.²⁹

Розвиток комп'ютерних технологій спричиняє появу нових об'єктів, правовий режим яких ще потребує свого обґрунтування.

Комплексний характер складних об'єктів вимагає запровадження правових механізмів, що дають змогу розпоряджатись таким об'єктом як єдиним цілим, а не як невизначеною кількістю окремих результатів інтелектуальної діяльності. Це включає закріплення права на єдиний об'єкт, його використання без необхідності узгодження з кожною особою, яка так чи інакше брала участь у розробці об'єкта, розпорядження правом на нього, захист прав і т. ін. Що стосується «технології», то введення цього об'єкта до складу цивільного законодавства як окремого цілісного виду об'єктів права інтелектуальної власності є нагальною потребою сьогодення.

1.3. Суб'єкти права інтелектуальної власності

²⁸ Маліновська І.: Зміст прав інтелектуальної власності у сфері відносин щодо бази соціальних мереж // Підприємство і право. – 2019. - № 6. – С. 33-38.

²⁹ Петренко А. ОЗНАКИ БАЗИ ДАНИХ ЯК ОБ'ЄКТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА // Теорія і практика інтелектуальної власності. - 2018. - № 6. - С. 126-132.

Розкриття питання щодо суб'єктного складу права інтелектуальної власності першочергово потребує з'ясування чим саме є правовідносини інтелектуальної власності, їх структура, склад. Разом із тим, попри нечисленні згадки в деяких працях про «правовідносини інтелектуальної власності»³⁰, дана категорія залишається практично не опрацьованою, оскільки автори фактично усіх наукових вищезгаданих праць відразу переходять до наукового аналізу відповідних прав (але не правовідносин).

Відносини інтелектуальної власності — це суспільні відносини, які складаються між визначеними законом суб'єктами стосовно результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Важливо, що відносини інтелектуальної власності виступають як фактична можлива передумова реалізації самої норми права, що існують у даній галузі, а от правовідносини інтелектуальної власності є наслідком реалізації зазначених попередньо норм права. Таким чином, правовідносини, що виникають у сфері інтелектуальної власності можна визначити, як правовий результат реалізації норм права, що регулюють інтелектуальну власність, або ж як врегульовані юридичними нормами (або такі, що впливають із загальних принципів об'єктивного юридичного права) суспільні відносини, які виражаються у взаємних юридичних правах і обов'язках суб'єктів права.³¹

Властивості правовідносин, що мають місце у сфері інтелектуальної власності, виділяють: юридична рівність їх суб'єктів, регулювання суспільних відносин переважно нормами цивільного (господарського) права, надання правом учасникам цивільних відносин цивільних прав та обов'язків.

Окрім загальних властивостей, виділених вище, властивостям відносин, що виникають у сфері інтелектуальної власності, притаманні специфічні ознаки, до яких належать: 1) спеціальна підстава виникнення — створення об'єкту, який охороняється або здатен охоронятися нормами

³⁰ Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права : автореф. Дисертація кандидата юридичних наук / С. М. Клейменова. — К., 2004. — С. 5.

³¹ Харитоновна О. І. Субєкти та обєкти правовідносин інтелектуальної власності // Актуальні проблеми держави та права. — 2011. — С. 329-335.

законодавства про інтелектуальну власність (самий лише факт створення (повністю або навіть маленької частинки) дає підставу бути охоронюваним за умови відповідності ознакам твору по закону); 2) поєднання методів імперативного та диспозитивного. Робиться це для визначення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин інтелектуальної власності, яким необхідний комплексний підхід; 3) можливість поєднання речового та зобов'язального права (елементів); 4) цільовий характер правовідносин інтелектуальної власності, який полягає в забезпеченні використання об'єктів інтелектуальної власності та їхньої правової охорони.³²

До структури правовідносин інтелектуальної власності, як і до будь-яких інших правовідносин, включаються такі елементи: суб'єкт (суб'єкти) правовідносин, об'єкт (об'єкти) правовідносин, зміст правовідносин (охоплює права уповноважених учасників та обов'язки зобов'язаних учасників правовідносин).

Враховуючи викладене вище, можна сказати, що суб'єктами права інтелектуальної власності (в об'єктивному сенсі), — є особи, яким абстрактно можуть належати чи належать права володіння, користування, розпорядження та захисту прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності, а суб'єктом права інтелектуальної власності (у суб'єктивному сенсі) — є особи, яким вже належать зазначені права.

Суб'єктами права інтелектуальної власності є особи (творці того чи іншого твору), чиею працею створено об'єкт її творчої діяльності. Вони можуть носити різні назви: автор, винахідник, виконавець та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності, передбачені законом.

В Коментарі до Цивільного кодексу України зазначено, що слід розрізняти два види суб'єктів права інтелектуальної власності відповідно до підстав виникнення прав (первинні/вторинні), а саме: творець (творці) об'єкта

³² Харитоновна О. І. - Відносини та правовідносини інтелектуальної власності: проблеми співвідношення / О. І. Харитоновна // Від римського приватного права до ІТ права. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Римське право і сучасність», м. Одеса, 19 трав. 2018 р. / за редакцією д.ю.н., проф. О. І. Харитоновної, к.ю.н., доцента К. Г. Некіт. – Одеса: Фенікс, 2018. – С. 85-90.

права інтелектуальної власності – первинні, та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності – вторинні.

У науковій літературі найчастіше зустрічається поділ усіх суб'єктів інтелектуальної власності на первинних та вторинних (в залежності від підстави набуття ними права інтелектуальної власності).³³ До первинних суб'єктів відносять авторів творів науки, літератури і мистецтва, виконавців, виробників фонограм, відеограм, програм мовлення, винахідників, авторів промислових зразків, корисних моделей, компонувань інтегральних мікросхем, сортів рослин, порід тварин. До похідних суб'єктів включають ж правонаступників та спадкоємців, які набувають прав інтелектуальної власності на підставі договору або в силу закону.

І тут постає перша проблематика суб'єктів інтелектуальної власності, що стосується похідних суб'єктів, а саме спадкоємців. Питання про спадкування авторських прав на твір, створений у співавторстві, який є нероздільним, не урегульоване законом. Якщо у померлого співавтора є спадкоємці, то майновими правами на твір, що створений у співавторстві, будуть розпоряджатися наступники співавтора та решта співавторів сумісно. Однак не вирішено питання про належність майнових прав того з померлих співавторів, що немає спадкоємців. Це питання особливо важливе під час виплати авторської винагороди співавторам, що залишились живими, бо не зрозуміло, що відбувається з долею винагороди померлого співавтора. Чи повинні долі співавторів збільшуватись за рахунок долі померлого? Чи його частка переходить у суспільне надбання?

Розглянемо кейс: вірш написаний трьома авторами: Автор А, Автор Б і Автор В. Раптово Автор В помирає, спадкоємців у якого немає. За логікою, частка спільної сумісної власності (адже мова йде про нероздільний твір) Автора В має порівну розподілятися між іншими співавторами, щоб ті вільно володіли та за потреби безперешкодно змогли в подальшому розпорядитись власним спільним творінням. Проте на практиці неможливо чітко визначити правовий

³³ Мироненко Н. Поняття суб'єктів права інтелектуальної власності та критерії їх класифікації / Н. Мироненко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – №2 – 2009. – С.11–24.

статус майнових прав інтелектуальної власності покійного автора нероздільного твору, якщо у нього не буде правонаступника. Таким чином, не зрозуміло, як правомірно можливо буде розпоряджатись нероздільним твором у випадку смерті одного з якого співавторів..

За роллю у відносинах інтелектуальної власності В. В. Вірченко поділяє усіх суб'єктів на п'ять груп:

- Суб'єкти, що першочергово і безспірно наділяються правами інтелектуальної власності завдяки безпосередній особистій участі у створенні об'єкту інтелектуальної власності (перш за все це стосується об'єктів авторського права, суміжних прав, промислової власності);
- Суб'єкти, що першочергово наділяються правами інтелектуальної власності унаслідок проходження процедури реєстрації та отримання відповідного свідоцтва у відповідному органі державної влади, якому делегована така функція (це стосується засобів індивідуалізації, власниками яких виступають юридичні особи і у прямому сенсі не є результатом інтелектуальної діяльності, проте відповідають критеріям новизни та покликані індивідуалізовувати);
- Суб'єкти, що набувають прав інтелектуальної власності в результаті їх передачі на умовах договору або переходу прав у результаті спадкування;
- Суб'єкти, що представляють інтереси суб'єктів двох перших груп (переважно виконують посередницькі функції або ж виступають у ролі довірених осіб конкретної сторони);
- Державні установи та самоврядні організації, що регулюють відносини інтелектуальної власності.³⁴

³⁴ Вірченко В. В. Суб'єктна структура ринку інтелектуальної власності / В. В. Вірченко // Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи. Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 26 трав. 2016 р., Житомир: ЖНАЕУ, 2016. – С. 182–187.

Згідно з ст. 421 ЦК України, суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта інтелектуальної власності та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності.

Творець об'єкта інтелектуальної власності – це фізична особа, що створила його власною інтелектуальною діяльністю. Творцем визнається громадянин будь-якої держави, як України, так і громадянин нашої країни, творцем може бути й особа без громадянства. Творцем можна стати незалежно від віку та об'єму цивільної дієздатності (тобто презюмуємо, що визнаною творцем об'єкта інтелектуальної власності може бути навіть частково дієздатна або обмежено дієздатна фізична особа).³⁵

Коло творців не вказано точно і не обмежено будь-якими вимогами щодо їх віку, стану здоров'я, дієздатності тощо. На рівні законів наведено лише приблизний перелік осіб, які можуть потенційно створити той чи інший об'єкт права інтелектуальної власності, які іменуються автор, виконавець, винахідник тощо. З чого випливає, що для суб'єктів права інтелектуальної власності характерною є однакова дієздатність суб'єктів творчого процесу. Іншими словами, творцями будь-яких результатів творчої діяльності можуть бути як повнолітні, так і неповнолітні особи. Варто зауважити, що «творча правосуб'єктність» не ототожнюється з поняттям загальної цивільної дієздатності, яка, за загальним правилом, виникає у особи із досягненням нею повноліття (ст. 34 ЦК України). Таким чином, суб'єктом права інтелектуальної власності може бути і частково дієздатна, обмежено дієздатна або недієздатна особа. Інша річ, що здійснювати авторські права така особа може за допомогою законних представників (батьків, усиновлювачів, опікунів, піклувальників).

Інші особи також можуть визнаватися суб'єктами права інтелектуальної власності, якщо відповідно до ЦК України, іншого закону чи договору їм належать особисті немайнові та/або майнові права інтелектуальної власності. До прикладу, суб'єктом немайнових та

³⁵ Вірченко В. В. – Суб'єктний склад правовідносин інтелектуальної власності / В.В. Вірченко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №1 (28). – С. 222-235.

/або майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, може бути юридична або фізична особа-роботодавець.³⁶ Це правиливо презюмуються в Україні, тому також якщо інше не встановлено договором, працівник та роботодавець володітимуть новоствореним об'єктом спільно. Відповідно до статті 429 ЦК України особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. Майнові права на такій об'єкт, як уже зазначено вище, належать спільно працівникові та працедавцю (незалежно від форми господарювання). Таким чином, первинним суб'єктом права інтелектуальної власності щодо службового твору є як фізична особа (працівник), так і юридична особа/фізична особа (роботодавець).

В цьому контексті, не зайвим буде згадати про юридичні особи, як суб'єктів права інтелектуальної власності, оскільки вони найчастіше виступають, в тому числі, і роботодавцями. Оскільки, автор – це фізична особа, а юридичним особам можуть належати немайнові та майнові права інтелектуальної власності, якщо їх передасть у власність сам автор. Юридична особа може створювати організаційні, матеріальні умови для творчої праці людини, однак сама не може бути автором.³⁷

Юридичні особи набувають прав на об'єкти інтелектуальної власності за допомогою укладення договорів з авторами (фізичними особами) на передання майнових і немайнових прав.

Проте тут постає уже друга проблематика суб'єктів прав відносин інтелектуальної власності. Як уже зазначено вище, творцем може бути будь-яка особа, незалежно від віку, стану здоров'я дієздатності та інших ознак. Із цього можна зробити висновок, що автором твору може визнаватися виключно жива особа, а саме людина як біологічний індивід. Проте із розвитком сучасних технологій постають неоднозначні кейси, коли авторами творів є неживі істоти

³⁶ Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є. О. Харитоновна, О. М. Калітенко. – Одеса: Юридична література, 2004. – С. 381.

³⁷ Довгерт А. С., Кузнецова Н. С. Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах. - Ч. 1. Юстиніан, 2005. – С. 680.

(штучний інтелект) або ж навіть тварини, що в розумінні законодавця також не можуть бути авторами, адже не наділені винахідницькими та творчими уміннями.

Доцільно буде розглянути декілька практичних прикладів для повного розуміння ситуації. Одним із найвідоміших творчих об'єктів, створених комп'ютером (комп'ютерними технологіями), є картина «Портрет Едмунда Беламі». Даний твір був реалізований на аукціоні восени 2018 року за неймовірно велику суму – майже пів мільйона доларів США. Для розуміння: дана картина є частиною серії інших 11 картин вигаданої та згенерованої штучним інтелектом «Сім'ї Беламі», отже критичну потребу врегулювання в українському законодавстві питання суб'єктів права інтелектуальної власності можна уявити та приблизно оцінити в цифрах.

Іншими цікавими кейсами є ситуації, коли тварини стають авторами того чи іншого виду мистецтва. Девід Слейтер – фотограф і мандрівник, якому пощастило зустрітися з чорними макаками в невеликому національному парку на півночі острова Сулавесі. Раптово, під час одного із походів, мавпа вихопила фотоапарат у дослідника, та, до моменту його повернення законного власника, встигла зробити понад 100 дивовижних знімків самої себе та природи джунглів навколо. Слейтер, безумовно, був неймовірно щасливим від таких рідкісних кадрів, проте його щастя може з легкістю обірватися при спробі розпорядження даними фото або ж їх захисту від ймовірного порушення. Справа в тому, що в даному разі людина, як єдиний можливий суб'єкт права інтелектуальної власності, не зробила ніякої творчої роботи, обов'язкової умови для авторства новоствореного об'єкту інтелектуальної власності, а лише створила технічну можливість такого створення. Тварина, яка, по суті, проявила креатив, не може вважатись автором твору. Як наслідок – права інтелектуальної власності за даними фото фактично не закріплені за жодним суб'єктом, а отже фактичний автор твору (людина) позбавлена можливості захищати та комерціалізувати результат власної праці.

Правом власності на об'єкти інтелектуальної власності є право володіння, користування та розпорядження (цивілістична тріада). Згідно з пунктом 26 Постанови Пленуму Вищого Господарського Суду України від 17 жовтня 2012 року «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» використання творів та/або суміжних прав, якщо інше не встановлено законом, допускається лише на підставі передбаченого статтею 1107 ЦК України договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.³⁸

До договорів набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності юридичними особами можна віднести такі: договір відчуження майнових прав (різновид договору купівлі-продажу або дарування), ліцензійний договір, авторський договір, договір комерційної концесії, трудовий договір, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності статті 1107 ЦК України.

Доцільно наголосити, що в межах так званої «трудої функції» завдання може бути видане лише на створення об'єктів авторського права і близькі до них об'єкти авторського права (приклад: промислові зразки). Інші об'єкти патентного права, такі, наприклад, як винахід і корисна модель, створюються не за завданням роботодавця, але уже в процесі виконання службового завдання роботодавця. Це зумовлене тим, що поняття «службове завдання» припускає таке завдання, що дається працівникові в межах його трудової функції. Творчий результат, отриманий в процесі її виконання, але без окремого завдання роботодавця, як правило, не має статусу службового результату. Звичайно, існують певні винятки з цього правила, коли укладається трудовий договір на здійснення творчих видів діяльності (з представниками творчих професій).

І. Тарнопольська приходиться до висновку і зазначає, що юридичні особи можуть набути права власності на об'єкти інтелектуальної власності лише у разі

³⁸ Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму ВГС України від 17 жовтня 2012 р. № 12 // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text>

укладення договорів, за допомогою яких творець передає юридичним особам у власність повністю або частково своє творіння.³⁹ Але за класифікацією юридичні особи є похідними суб'єктами права інтелектуальної власності.

Оскільки у попередньому підрозділі було піднято тему баз даних як об'єкта права інтелектуальної власності, до вважаємо за доцільне окремо торкнутися суб'єктів права інтелектуальної власності у сфері баз даних. Цивільні правовідносини у сфері баз даних соціальних мереж багато науковців поділяють на внутрішні й зовнішні. Внутрішні цивільні правовідносини – це правовідносини зі створення, розроблення бази даних, що буде в подальшому використано для «побудови» тієї чи іншої соціальної мережі. Ці правовідносини за своєю правовою природою належать до правовідносин інтелектуальної власності, які охоплюють відносини зі створення/замовлення/використання. У цих правовідносинах бере участь автор, співавтори, з одного боку, та розробник бази даних (особа, яка проявила ініціативу і йде на ризик, здійснюючи інвестиції в розроблення бази даних) – з іншого. Наведені суб'єкти визначені відповідно до норм Директиви 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 року.⁴⁰ До внутрішніх правовідносин у сфері баз даних соціальних мереж варто включати також правовідносини з передання майнових прав від розробника бази даних до володільця бази даних. Володільця баз даних соціальних мереж в українському законодавстві не визначено, є лише поняття володільця бази персональних даних (фізична або юридична особа, яка визначає мету обробки персональних даних, установлює склад цих даних і процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом (абзац другий статті 2 Закону України «Про захист персональних даних»))⁴¹ : власника

³⁹ Тарнопольська, І. П. Юридичні особи як суб'єкти права інтелектуальної власності / І. П. Тарнопольська, О. М. Коваль - Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2019. – Т. 1 Вип. 58. – С.137–139.

⁴⁰ Про правовий захист баз даних: Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 1996 року // [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_241#Text

⁴¹ Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

веб-сайту, власник веб-сторінки (стаття 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»⁴²).

РОЗДІЛ II.

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Суб'єкти права інтелектуальної власності на літературний, художній, аудіовізуальний та інший твір (авторське право)

Поняття «авторське право» розрізняють в двох аспектах: об'єктивному та суб'єктивному. В об'єктивному розумінні (аспекті) авторське право – це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів науки, літератури, мистецтва. В суб'єктивному розумінні (аспекті) авторське право – це сукупність прав, які належать автору

⁴² Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ. // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

або його право наступникам у зв'язку зі створенням і використанням творів науки, літератури, мистецтва.⁴³ При цьому слід підкреслити, що авторське право – це не право на рукопис, примірник книги, картину тощо; це право, пов'язане з авторством на певний твір.

Отже, під поняттям «авторське право» розуміється сукупність правових норм, на підставі яких виникають, змінюються чи припиняються відносини щодо створення та використання літературних, художніх та інших творів.

Очевидним є те, що виникнення авторського права має місце лише у випадку створення твору науки, літератури чи мистецтва. Тому носієм авторського права насамперед може бути особа, яка цей твір створила (іменується автором твору). Для виникнення авторського права у особи, яка створила твір, за загальним правилом, немає необхідності здійснення будь-яких формальностей. Сам процес створення твору призводить до виникнення суб'єктивного права у особи, яка є його автором (за умови наявності інших умов, до прикладу підпання новоствореного об'єкту під законодавче розуміння визначення самого твору). Проте варто пам'ятати, що дані правила діють не у всіх країнах світу. До прикладу в США реєстрація авторства є обов'язковим елементом його подальшого захисту.

Створення твору науки, літератури, мистецтва є дією фактичною, тому для набуття авторського права автор не потребує дієздатності (психічно хвора особа також здатна написати картину, малолітня дитина спроможна писати ноти до музичних супроводів).

Таким чином, автором наукового, літературного чи художнього твору може бути будь-яка фізична особа (громадянин України, іноземний громадянин, особа без громадянства) незалежно від віку та обсягу цивільної правосуб'єктності, лише за умови, що ця особа є безпосереднім творцем конкретно визначеного твору.

⁴³ Цивільне право України: навчальний посібник / За заг. ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К.: Істина, 2004. – С. 126.

Крім цього, суб'єктом авторського права можуть бути інші фізичні або юридичні особи, авторські права яких виникли в силу закону, договору або спадкування (похідні суб'єкти прав інтелектуальної власності).

Отже, у фактичний склад, без якого суб'єкт авторського права не може визнаватись таким, це: творча робота автора щодо створення твору; наявність певного автора, що створював твір, декількох співавторів чи групи авторів; визнання законом наявності авторських прав за суб'єктом, що відповідають встановленим законом вимогам. Тільки співпадання всіх трьох обставин, зазначає М. Гордон, призводить до виникнення суб'єкта авторського права.⁴⁴

Як уже підкреслювалось, носієм авторського права може бути не тільки особа, яка безпосередньо створила твір. Носіями авторського права можуть бути особи, які набули цього права внаслідок переходу до них прав від особи, яка цей твір створила (автора). Таких суб'єктів авторського права прийнято називати похідними суб'єктами прав інтелектуальної власності, які ж є правонаступниками. Для розмежування прав автора та його правонаступників, в юридичній літературі введено поняття первісного та похідного авторського права. Первісним авторським правом йменують право особи, яка створила твір, і набула авторського права в силу самого факту створення твору. Похідним авторське право (за аналогією з похідними способами виникнення права власності) називають тоді, коли носій авторського права не є автором, хоча і володіє авторськими правами, що перешли до нього від певного автора. Підставою для набуття похідного авторського права може бути будь-яка законна дія, за якою відбувається перехід прав від однієї особи до іншої. Такими підставами можуть бути договори, які укладаються безпосередньо авторами, заповідальні розпорядження (заповіти), перехід у порядку спадкування прав автора до спадкоємців, інші підстави, визначені законом. Обсяг прав, які переходять до правонаступників, напряду залежать від змісту конкретного юридичного акту.

⁴⁴ Гордон М. В. Советское авторское право. – М. – Гос. изд. юрид. лит. – 1955. – С. 32.

У науці цивільного права в цілому та права інтелектуальної власності зокрема дуже цікавою та дискусійною є тема права власності на аудіовізуальний твір, особливо суб'єктний склад відповідних правовідносин.

Для дослідження правового статусу суб'єктів прав інтелектуальної власності на аудіовізуальний твір необхідно насамперед звернутися до положень Бернської конвенції. Згідно з п. 2 ст. 14 Конвенції, визначення осіб, що мають авторські права на кінематографічний твір, зберігається за законодавством країни, в якій потрібна охорона.⁴⁵

Розглядаючи тему правового регулювання відносин з приводу створення, використання та захисту аудіовізуального твору, як об'єкта інтелектуальної власності, слід звернути увагу на кінематографічний твір, який включає в себе аудіовізуальний твір.

Кінематографічний твір – це твір будь-якої тривалості чи твір на будь-якому носії, зокрема художні кінематографічні твори, мультиплікаційні та документальні фільми, який відповідає положенням, що регулюють кінотовиробництво і є чинними на території кожної з відповідних сторін, та призначений для демонстрування в кінотеатрах.⁴⁶

Кінематографічний твір є складним за своєю природою об'єктом авторського права та включає низку результатів інтелектуальної та творчої діяльності. Його складові елементи можуть бути умовно поділені на дві групи: ті, що можуть бути відокремлені від цілого кінотвору, та об'єкти-елементи, які відокремлюватися від цілого кінотвору не можуть за своєю природою. Властивість самостійності об'єктів-елементів впливає на режим їх використання.

Частина 1 статті 17 Закону України «Про авторське право та суміжні права» визначає суб'єктний склад прав на аудіовізуальний твір. Згідно з її положеннями, авторами аудіовізуального твору є: а) режисер-постановник; б) автор сценарію і (або) текстів, діалогів; в) автор спеціально створеного для

⁴⁵ Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 // [Електронний документ] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text

⁴⁶ Про кінематографію: Закон України від 13.01.1998 № 9/98-ВР // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>

аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього; г) художник-постановник; д) оператор-постановник.

Крім того, одна і та ж фізична особа може поєднувати дві або більше із наведених авторських функцій.

Називаючи зазначених осіб авторами аудіовізуального твору, закон ніде не згадує про приналежність їм виключного права на аудіовізуальний твір. У відсутності вказівок на обсяг правомочностей авторів аудіовізуального твору, з урахуванням їхнього особливого статусу в порівнянні з авторами інших творів, виникає питання про те, чи мають вони всю сукупність прав інтелектуальної власності на аудіовізуальний твір або за ними визнається лише право авторства та інші особисті немайнові права.

Визначення авторів фільму міститься у статті 3 Закону України «Про кінематографію», в якій зазначається, що автором фільму є фізична особа, власна праця якої визначає творчий задум та (або) способи його реалізації у фільмі.

Одночасно слід зазначити, що в Законі України «Про кінематографію», на відміну від Закону України «Про авторське право та суміжні права», напрями творчої діяльності деталізуються таким чином: 1) власна праця фізичної особи повинна визначати творчий задум; 2) власна праця авторів повинна визначати способи реалізації творчого задуму у фільмі.

Законодавче регулювання авторських відносин в аудіовізуальній сфері не відображає об'єктивно характер співвідношення між творчими внесками створювачів аудіовізуальних творів і наданим їм обсягом прав.⁴⁷

Виходячи з того, що аудіовізуальний твір є результатом творчих спільних зусиль всіх працівників, і в цьому полягає складність, що обумовлює виникнення особливостей у встановленні правового статусу суб'єктів, які беруть участь у його створенні. Як наслідок – наділення цих суб'єктів певними правами. При цьому слід враховувати й те, що статус суб'єктів авторського права на аудіовізуальний твір має визначатися певними критеріями: 1) характером

⁴⁷ Остапчук М. Я. Особливості суб'єктного складу права інтелектуальної власності на аудіовізуальний твір (на основі порівняльного аналізу норм законодавства України, зарубіжних країн та міжнародних договорів) / М. Я. Остапчук // Часопис Київського університету права. - 2012. - № 2. - С. 262-267.

творчих внесків; 2) підставами виникнення права на аудіовізуальний твір; 3) змістом прав на аудіовізуальний твір.

Аналізуючи аудіовізуальний твір як об'єкт інтелектуальної власності, що складається з кількох елементів, слід звернути увагу на доцільність застосування традиційного інституту співавторства як спільної творчої діяльності суб'єктів аудіовізуального твору.

Одні автори вважають всіх перечислених авторів співавторами аудіовізуального твору^{48 49}. При цьому прихильники концепції співавторства по-різному підходять до питання про те, чи є співавторство в даному випадку роздільним або нероздільним. Так, Е. П. Гаврилов, вважає, що співавторство «основних авторів» є неподільним, при цьому сценарист, якщо він не бере участі в роботі по створенню фільму, стає співавтором в силу закону. С.К. Ступак дотримується іншої думки: він вважає, що в даному випадку «мова йде про частково роздільне співавторство», оскільки «сценарист і композитор можуть використовувати відповідно сценарій та музику окремо від аудіовізуального твору, використання ж режисером аудіовізуального твору без тексту (сценарію) і музики неможливе», треті - що співавторство в даному випадку є роздільним.

Іншої позиції щодо статусу авторів аудіовізуального твору дотримувався В. А. Дозорцев, який вважав визнання авторами фільму зазначених у законі осіб збірним авторством, при якому ці особи розглядаються «не як співавтори, яким спільно належить авторське право, а як особи, які визнаються (є) авторами фільму».⁵⁰

Згідно з теорією розуміння природи співавторства ключовим питанням для вирішення питання про його наявність або відсутність є питання про те, чи є твір результатом спільної творчої діяльності чи ні.

⁴⁸ Гавриленко О. Основні положення авторського права США (частина 1) / О. Гавриленко // Інтелектуальна власність. - 2006. - № 4. - С. 84.

⁴⁹ Ступак С. К. Фільм, аудіовізуальний твір і відеограма у законодавстві держав-членів ЄС та України // Матеріали Міжнародної конференції «Охорона прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі: політика, законодавство, практика» (Київ, 15-16 червня 2011 р.). - К.: Фенікс, 2011. - С. 116-121.

⁵⁰ Дозорцев В. А. Право на фильм как сложное многослойное произведение // Дозорцев В. А. / Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации. Сборник статей/Исслед. Центр частного права. - М.: Статут, 2005. - С. 151-152.

Поняття «спільна праця, спільна творчість» може тлумачитися як вказівка на їх узгоджений намір створити колективний твір спільно, відсутність угоди між авторами - усної або письмової - ні при яких умовах не призводить до співавторства. Таким чином, створення твору у співавторстві передбачає: а) досягнення згоди між авторами про створення твору, б) погодження творчих зусиль і їх направленість на досягнення загального конкретного творчого результату.

При створенні аудіовізуального твору ці умови не можуть бути завжди дотримані в силу особливостей його створення: виробництво аудіовізуального твору здійснюється не авторами, а продюсером чи організацією, які визначають, які автори братимуть участь в його створенні. При цьому автори залучаються до роботи не одноразово, а виходячи з реальних потреб в участі конкретного автора в роботі над фільмом чи інших обставин. Так, права на сценарій можуть бути придбані виробником задовго до початку постановки фільму; при постановці фільму цей сценарій може бути перероблений, що спричиняє появу нового учасника; режисер і композитор в ході виробництва аудіовізуального твору можуть змінюватися, тощо. Тому можливість укладення угоди про створення аудіовізуального твору між усіма авторами як до початку, так і в процесі роботи над аудіовізуальним твором, як правило, відсутня.

Продовжуючи розглядати можливість застосування інституту співавторства до відносин між авторами аудіовізуального твору, слід звернути увагу на наступне. Крім угоди про спільну творчу діяльність, спільна праця передбачає узгодженість творчих зусиль, їх спрямованість на досягнення загального конкретного творчого результату.

Що стосується режисера-постановника і композитора, то можна визнати наявність спрямованості їх діяльності на створення конкретного аудіовізуального твору. Робота композитора з написання музики, як правило, будується на основі режисерського сценарію, в якому вказується характер необхідного, на думку режисера, музичного оформлення. Що стосується автора сценарію, то він створює сценарій самостійно, без участі режисера і

композитора; творчий внесок сценариста в створення фільму, як правило, обмежується написанням сценарію. Написання сценарію не направлено на 46 створення на його основі конкретного аудіовізуального твору, оскільки по одному і тому ж сценарію може бути створено невизначену кількість різних аудіовізуальних творів.

Що стосується порядку використання аудіовізуального твору, то автори аудіовізуального твору в принципі не можуть використовувати аудіовізуальний твір, оскільки вони не є авторами всіх результатів інтелектуальної діяльності, використовуваних при створенні аудіовізуального твору; права на використання результатів інтелектуальної діяльності у фільмі згідно статтею 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права» набуває продюсер або організація, що здійснює виробництво аудіовізуального твору.

Отже, положення законодавства України про неподільне співавторство щодо аудіовізуальних творів застосовуватись не може. При неподільному співавторстві твір становить єдиний нерозривний об'єкт, частини якого не можна виокремити з нього, як єдиного цілого, а також неможливо їх використовувати окремо (стаття 13 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). У фільмі, навпаки, елементи, що входять до складу аудіовізуального твору, можуть використовуватись окремо від цілого твору. Тому застосування традиційного інституту співавторства до аудіовізуальних творів не є виправданим і не відповідає сутності відносин, що складаються в процесі їх створення.

2.2. Суб'єкти права інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (суміжні права)

Науково-технічний прогрес істотно розширив можливості використання творів шляхом використання технологій звуко- і відеозапису, програм мовлення. Під правилами нової реальності опинилися усі «гравці»

творчого процесу: артисти (виконавці), розробники фонограм, організації мовлення, адже вони одержали сучасні засоби приймання і передачі звуку та зображення. У зв'язку з чим постало питання про правовий захист їхніх прав та інтересів. Нині об'єктивно створено такі умови, за якими законодавці багатьох країн обрали основним методом охорони інтересів зазначених категорій суб'єктів систему прав, яка отримала «суміжні права». Ця нова категорія прав аналогічна авторським правам. Їх основна суть зводиться до того, що використання третіми особами створених об'єктів прав інтелектуальної власності, а саме фонограм, радіо-телепередач, а також творчих результатів виконавців потребує згоди або артиставиконавця, або осіб, які здійснили цей самий звуко- чи телезапис, або організації мовлення.

Термін «суміжні права» вживається у правових системах романо-германської групи. Англосаксонська система, зокрема право США та Англії, цим терміном не користуються. В них він замінений загальним поняттям «монопольне використання» усіх видів власності, включаючи й ту, яка належить артистам-виконавцям, організаціям мовлення.

Отже, як випливає з наведеного аналізу, суттєвої різниці між авторськими правами і суміжними правами немає. Разом з тим, суміжні права, хоча і є однорідними з авторськими правами і становлять єдиний цивільно-правовий інститут, мають ряд особливостей:

- по-перше, суміжні права базуються на використанні авторських прав;
- по-друге, суміжні права впливають із творчої діяльності по реалізації та використанню уже обнародованих творів;
- по-третє, суміжні права – це право на оригінальність, манеру виконання виконавців; права виробників фонограм; права організацій мовлення.

Суміжні права можна трактувати як право на створені результати творчої діяльності власних авторів: виконавців, права виробників фонограм та права організацій мовлення, пов'язані з використанням творів літератури та мистецтва, авторські права на які належать іншим особам. Отже, цим поняття

охоплюється чотири види прав: права виконавців; права виробників фонограм; права виробників відеограм; права організацій мовлення.⁵¹

Таким чином, суміжні права – це права виконавців на результати їхньої творчої діяльності, їх спадкоємців та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконання, права виробників фонограм, відеограм, їх спадкоємців (правонаступників) та осіб, яким на законних підставах передано дані суміжні майнові права щодо фонограм і відеограм, а також організацій мовлення та їх правонаступників, які охороняються авторським правом.⁵²

Первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення. За відсутності доказів іншого виконавця, виробником фонограми/відеограми/програми (передачі) організації мовлення вважається особа, ім'я (найменування) якої зазначено відповідно у конкретному об'єкті: фонограмі, відеограмі, їх примірниках чи на упаковці, а також усно під час передачі організації мовлення.

До похідних суб'єктів суміжних прав відносять осіб, які набули прав відповідно до договору або закону:

- спадкоємці виконавців та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконання;
- спадкоємці, правонаступники виробників фонограм та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм;
- спадкоємці, правонаступники виробників відеограм та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм; - правонаступники організацій мовлення та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо їх програм (передач).⁵³

Таким чином в якості суб'єктів суміжних прав законом визнано:

⁵¹ Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О.М. Калітенко. – Одеса: Юридична література, 2004. – С. 402.

⁵² Цивільне право України: Підручник: у 2-х кн. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – Кн. 1. – С. 544.

⁵³ Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – С. 151-154.

- виконавців творів, їх спадкоємців та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань;
- виробників фонограм, їх спадкоємців (правонаступників) та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм;
- виробників відеограм, їх спадкоємців (правонаступників) та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм; – організації мовлення та їх правонаступників.

Аналіз статей законодавства дозволяє віднести до них такі способи вільного використання:

- використання коротких уривків з фонограм/відеограм/програм мовлення з полемічною, критичною, науковою або інформаційною метою в обсязі, виправданому цією метою (обсяг є елементом дискреції відповідального органи у випадку спору);
- доведення фонограм, відеограм до відома публіки з метою освітлення поточних подій у обсязі, що виправдовується інформаційною метою;
- відтворення фонограм, відеограм, програм мовлення для використання в адміністративному та судовому провадженні в обсязі, що виправдовується цією метою;
- публічне виконання фонограм, демонстрування відеограм під час офіційних, релігійних церемоній та похорон.

До обмежень майнових суміжних прав, тобто звуження їх до можливості отримувати винагороду за певне використання, але без права забороняти таке, відносять: відтворення фонограм, відеограм, зафіксованих у них виконань, а також програм мовлення з навчальною або науково-дослідницькою метою в обсязі, який виправдовує дану мету, за умови виплати справедливої винагороди суб'єктам суміжних прав з урахуванням кількості відтворених примірників без права експортувати їх за межі України; відтворення в домашніх умовах в особистих цілях фонограм, відеограм, зафіксованих у них виконань та їх примірників; публічне виконання, демонстрація та сповіщення

опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників, зафіксованих у них виконань, яке дозволяється без згоди суб'єктів суміжних прав, проте обов'язково повинне супроводжуватись виплатою винагороди, розмір якої залежить від тривалості кожного використання, розміру доходів від реалізації такого використання, розміру витрат на здійснення використання.

Одним з надважливих принципів застосування винятків при обмеженні майнових прав інших осіб, є обов'язкове дотримання особистих немайнових прав суб'єктів суміжних прав, а також недопущення завдання шкоди нормальній експлуатації виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення.⁵⁴

Отже, майновими правами інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав є:

- 1) право на використання об'єкта суміжних прав;
- 2) виключне право дозволяти використання об'єкта суміжних прав;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання;
- 4) (перелік не виключний) інші майнові права інтелектуальної власності (повинні бути встановлені законом).

Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав належать відповідно виконавцеві, виробнику фонограми, виробнику відеограми чи організації мовлення, якщо інше не встановлено договором чи законом.

Використанням виконання є:

- 1) доведення виконання до відома публіки під час його здійснення;
- 2) записування (фіксування) виконання під час його здійснення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та передачі виконання за допомогою технічних засобів;

⁵⁴ Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій / Автори В.М. Крижна, Н.Є. Яркіна, за ред. В.І. Борисової. – Х.: Національна юридична академія України, 2008. – С. 38-43.

- 3) пряме чи опосередковане відтворення запису виконання будь-яким способом та у будь-якій формі;
- 4) продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника запису виконання;
- 5) оренда оригіналу чи примірника запису виконання;
- 6) забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до записаного виконання

Використанням виконання є також інші дії, встановлені законом.

Використанням фонограми, відеограми є:

- 1) пряме або опосередковане відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі відеограми, фонограми;
- 2) продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника фонограми, відеограми;
- 3) оренда оригіналу чи примірника фонограми, відеограми;
- 4) забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до фонограми, відеограми з місця та в час, обраних нею.

Використанням фонограми, відеограми є також інші дії, встановлені законом.

Використанням передачі (програми) організації мовлення є:

- 1) здійснення (трансляція, ретрансляція) передачі (програми) організації мовлення;
- 2) записування (фіксування) передачі (програми) організації мовлення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та здійснення її за допомогою технічних засобів;
- 3) відтворення запису передачі (програми) організації мовлення;
- 4) представлення передачі (програми) організації мовлення публіці у місці, де встановлено вхідну плату.

Використанням передачі (програми) організації мовлення є також інші дії, встановлені законом.

2.3. Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку

Від моменту набуття чинності ЦК України (з 1 січня 2004 року), в українському законодавстві паралельно існували два терміни: “торговельна марка”, який запроваджений ЦК України, і “знак для товарів і послуг”, що введений Законом України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” від 15 грудня 1993 року.

Наявність тривалий час в законодавстві двох різних термінів для, які описували одне і те саме поняття негативно сприймалася та критикувалася науковцями, постійно вносили пропозиції консолідувати термінологію, так і практикуючими юристами, економістами, бухгалтерами, які на практиці стикаються з необхідністю тлумачити зміст і співвідношення двох понять при укладенні договорів, здійсненні господарської діяльності, проведення бухгалтерських операцій тощо. Адже зазвичай наявність двох термінів на одне і те саме поняття за принципами права означає те, що законодавець розуміє їх по-різному.

Визначення торговельної марки міститься у статті 492 ЦК України. Отже торговельна марка – це будь-яке позначення або комбінація позначень (слів, літер, цифр, зображувальних елементів, комбінації кольорів), які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами.

У статті 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» було визначено ж поняття знаку для товарів і послуг. Отже знак для товарів і послуг – це позначення, за яким товари і послуги одних суб'єктів господарювання, відрізняються від товарів і послуг інших суб'єктів господарювання.

Порівняння вищенаведеної інформації свідчить, що визначення торговельної марки є більш змістовним та точним, проте загальна характеристика цих двох термінів повністю співпадає, – це позначення, які мають на меті вирізнити товари і послуги одних осіб від товарів і послуг інших.

Про тотожність сутності вказаних понять свідчить їх прирівнювання в статті 155 Господарського крдексу України⁵⁵ і статті 420 ЦК України, в якій вживається формулювання “торговельні марки (знаки для товарів і послуг)” і пишуться вони в дужках, що мовою транслітерації означає синонімічне розуміння.

Торговельною маркою є будь-яке позначення чи будь-яка комбінація позначень, яка придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляє (надає) одна особа, від товарів (послуг), що виробляють (надають) інші особи. Такими позначеннями можуть бути слова, літери, цифри, зображувальні елементи та комбінації певних барв чи кольорів.⁵⁶

Основними функціями торгової марки є:

- розрізнення (вирізнення) товару та/або послуг серед інших подібних, що перебувають у цивільному обігу;
- вказівка на походження товару або послуг (до прикладу території, на якій товар/послуга виробляється/надається);
- вказівка на певну якість товару і послуг;
- рекламування даного товару і послуг.⁵⁷

Суб'єктів права інтелектуальної власності згідно з ЦК України прийнято поділяти на творців та інших суб'єктів. Перші набувають право інтелектуальної власності в результаті своєї творчої, інтелектуальної роботи, другі — на підставі закону або договору. Про такий чіткий поділ у випадку створення торговельних марок говорити не доводиться, адже творчий характер у її створенні є юридично не таким істотним, як у випадку з, до прикладом, творо

⁵⁵ Господарський кодекс України (Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV). // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

⁵⁶ Стефанчук Р. О. - Цивільне право України; Р.О. Стефанчук. – К. : Науковий дім, 2014. – С. 36.

⁵⁷ Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект. / Р.Б. Шишка. – НУВС, 2012. – С. 302.

образотворчого мистецтва. Частина перша статті 493 ЦК України відносить до суб'єктів права інтелектуальної власності на торговельну марку фізичних та юридичних осіб.

Основні положення що регулюють режим торговельних марок містяться у ст. 490 ЦК України, Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» та ГК України.

Згідно статтею 493 ЦК України, суб'єктами права інтелектуальної власності є фізичні та юридичні особи. Проте у статі 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» передбачено дещо більш розширений перелік суб'єктів та передбачено додатково «об'єднання осіб або їх правонаступників». Закріплені в законодавстві України положення щодо переліку суб'єктів права інтелектуальної власності на торговельну марку цілком відповідають Паризькій конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року, яка гарантує будь-якій особі право на подання боку деяких науковців та практикуючих юристів. На теперішній час в Україні торговельні марки реєструються на імя фізичних осіб. Закон не містить ніяких вимог щодо фізичної особи, яка може бути власником торговельної марки, та її діяльності. Однак якщо виходити із сутності поняття торговельної марки, то можна дійти висновку, що суб'єктом права інтелектуальної власності на торговельну марку не може бути будь-яка особа. Право на одержання свідоцтва на торговельну марку може мати особа, яка виробляє товари або надає послуги. Розробляє торговельну марку фізична особа, проте її використовувати без статусу суб'єкта господарювання не зможе. Якби на торговельну марку виділяли особу автора, тоді б зміст прав на торговельну марку складали особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. Специфіка торговельних марок полягає в тому, що не йдеться про охорону творчої діяльності, натомість торговельна марка допомагає вирізнити товари і послуги різних товаровиробників та надавачів послуг. Тобто, навіть якщо до створення торговельної марки підійшли творчо, особи автора на торговельну марку не виділяють, оскільки торговельна марка не призначена для охорони особистих немайнових прав інтелектуальної власності.

Крім того, досить часто торговельні марки створюються за замовленням. Якщо ж особа, яка створила торговельну марку планує реалізувати своє право автора, вона може охороняти результат як об'єкт авторського права, або промисловий зразок, оскільки авторські права відсутні на торговельну марку. На відміну від торговельної марки, на об'єкти авторського права та промислові зразки важлива особа автора, а зміст права інтелектуальної власності на ці результати складають особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності.⁵⁸ Відповідно суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку можуть бути лише фізичні або юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність.⁵⁹

За українським законодавством право інтелектуальної власності на торговельну марку може одночасно належати кільком фізичним та (або) юридичним особам. Взаємовідносини при використанні торговельної марки, право інтелектуальної власності на яку належить одночасно декільком особам, визначається угодою між ними. У разі відсутності такої угоди, кожен власник (або особа, що себе такою вважає), може використовувати торговельну марку на свій розсуд (до моменту спору та певного юридичного рішення/настання юридичного факту), але жоден з них не має права давати дозвіл на використання торговельної марки та передавати право власності на торговельну марку іншій особі без згоди решти власників.

Згідно міжнародних норм та принципів взаємності, іноземці та особи без громадянства мають рівні з громадянами України права на реєстрацію знаків для товарів та послуг. Проте, на відміну від громадян України, іноземці або особи без громадянства, що постійно знаходяться або проживають за межами України, можуть реалізовувати свої права тільки через довірену особу – патентного повіреного, коли мова йде про відносини з національним органом інтелектуальної власності.

⁵⁸ Дмитренко В. В. МОЖЛИВОСТІ ВІДНЕСЕННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ДО СУБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ. / В. В. Дмитренко // Юридичний науковий електронний журнал. – 2022. - № 4. – С. 132-135.

⁵⁹ Романадзе Л. Д.: Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку та зміст та строк дії їх прав / Л. Д. Романадзе // Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія". - 2010. - Т. 9. - С. 248-256.

Відповідно до статті 494 ЦК України, набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом на торговельну марку. Набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку, яка має міжнародну реєстрацію або визнана в установленому законом порядку добре відомою, - не вимагає засвідчення свідоцтвом.

Отже, виходячи з положень ЦК України, підстави набуття права на торговельну марку можуть бути поділені на дві категорії: ті, що вимагають засвідчення свідоцтвом, та набуття прав без отримання свідоцтва.

Закон передбачає такі види торговельних марок:

- словесні (наприклад, «Світоч», «Рошен»);
- зображувальні (композиція плям, фігур, форм на площині (можуть доповнюватись і текстовим супроводженням, тому тоді стають уже комбінованими));
- об'ємні (композиції фігур у трьох вимірах – флакони, пляшки тощо);
- комбіновані (сполучення зображувальних, словесних і об'ємних елементів).

Знаки можуть бути виконані в будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів.⁶⁰

Важливо, що, відповідно до Закону України «Про охорону прав на знак для товарів і послуг», право на товарний знак (його правова охорона) виникає з моменту подання ЗАЯВКИ на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг.⁶¹ Тобто бачимо, що не обов'язково дочекатися отримання самого свідоцтва, для елементарного захисту достатньо буде заявки.

Обсяг правової охорони, що надається, визначається зображенням знаку та переліком товарів і послуг (так звані класи МКТП), внесених до реєстру, і засвідчується свідоцтвом із наведеними в ньому копією внесеного до реєстру зображення знака та переліком товарів і послуг. Свідоцтво на торговельну марку діє протягом 10 років і продовжується установою за клопотанням власника

⁶⁰ Шишка Р. Б. - Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект / Р.Б. Шишка. – Х. : НУВС, 2012. – С. 320.

⁶¹ Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 09.04.2015 № 317-VIII. // [Електронний ресурс] ; Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

свідоцтва щоразу на 10 років за умови сплати збору за продовження строку його дії.

Альтернативною підставою набуття прав на торговельну марку є міжнародна реєстрація. Враховуючи, що охоронний документ на торговельну марку діє лише в межах країни, яка його видала, та взагалі не забезпечує захисту прав на торговельну марку в інших країнах, при виході або потенційній можливості виходу на зарубіжний ринок, великого значення набуває реєстрація прав на марку в країнах, відмінних від країни її походження (міжнародні реєстрація).

Міжнародна система реєстрації була запроваджена для спрощення порядку отримання особами власних охоронних документів на торговельну марку в іноземних країнах, а отже – надання можливостій здійснювати господарську діяльність нерезидентам тої чи іншої держави. Основними актами, які регулюють відносини у сфері міжнародної реєстрації торговельних марок, є Мадридська угода та Протокол до Мадридської угоди.⁶²

Строки чинності прав на торговельну марку, набуті на підставі міжнародної реєстрації, установлені Мадридською угодою та/або протоколом до Мадридської угоди. Реєстрація знаків (торгових марок) у Міжнародному бюро проводиться строком на 20 років (за Мадридською угодою) або на 10 років (за Протоколом до Мадридської угоди) з можливістю продовження. За продовження стягуються додатково збори.

Наступною підставою набуття прав на торговельні марки є визнання її добре відомою. Найбільш ресурсозатратний шлях, проте таке набуття прав на торговельну марку надає її власнику найбільш широкий обсяг прав і можливостей захисту.

Чималу роль у набутті прав на торговельні марки відіграють цивільно-правові договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Є одним з найпростішим і «найгнучкішим» інструментом для роботи з таким нетрадиційним об'єктом як торгова марка. У сфері розпорядження

⁶² Крат В. Торговельна марка: специфіка правового регулювання // Нотаріат для вас. – 2012. – № 3. – С. 37-38.

правами на торговельні марки, як правило, укладаються два основні договори: про передання (відчуження) прав на торговельну марку та ліцензійні договори, на підставі яких особа отримує право на використання торговельної марки на тимчасових засадах.⁶³ Ліцензійні договори є різними і передбачають різний об'єм прав, що передаються.

Власник свідоцтва, володілець міжнародної реєстрації, а також особа, торговельна марка якої була визнана добре відомою, володіють комплексом прав інтелектуальної власності.

До майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку належать:

- право на використання торговельної марки;
- виключне право дозволяти використання торговельної марки
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Права, що випливають із свідоцтва, діють від дати подання заявки.

Проте реалізувати дані права заявник може лише після державної реєстрації марки.

Законодавством у сфері регулювання права інтелектуальної власності визначені способи використання знаку для товарів і послуг. Це може бути:

- нанесення його на будь-який товар, для якого зареєстровано знак, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет;
- зберігання товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу; пропонування його для продажу; продаж;
- імпорт (ввезення) та експорт (вивезення) товару із зазначеним нанесенням знака;

⁶³ Киричук А. С. Право інтелектуальної власності на торгову марку // ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО. – 2017. - № 13. – С. 89-95.

- застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано;
- застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет.

Власник свідоцтва має право дати будь-якій особі дозвіл (ліцензію) на використання знака на підставі ліцензійного договору, який укладається у письмовій формі та підписується сторонами. В ліцензійному договорі повинні міститися умови про те, що якість товарів і послуг не буде нижчою від якості товарів і послуг власника свідоцтва і що останній буде здійснювати контроль за виконанням умови. Відповідно до Цивільного кодексу України, зміст прав, які отримує ліцензіат за договором, залежить від виду ліцензії.

Дія свідоцтва на право інтелектуальної власності на торговельну марку може бути припинена або свідоцтво може бути визнане недійсним у встановлених законом випадках: • власник свідоцтва в будь-який час може відмовитися від нього повністю або частково на підставі заяви; • свідоцтво припиняє свою дію у разі несплати збору за продовження строку його дії; • дія свідоцтва може бути припинена за рішенням суду; • у випадку невикористання знаку в Україні; • свідоцтво може бути визнано недійсним повністю або частково у судовому порядку.

Підсумовуючи досліджене, можна сказати, що нині торговельні марки стали невід'ємним елементом повсякденного життя. Зростає тенденція бажання кожного суб'єкта підприємницької діяльності мати такий правовий засіб індивідуалізації товарів та послуг, як торговельна марка. Адже саме на ній «тримаються» основні інструменти продажів товарів і послуг в сучасному світі: соціальні мережі, сайти, лендінгові сторінки, зовнішня реклама тощо. Будь-яка господарська діяльність напряду пов'язана з необхідністю використання різного роду позначень, які дають можливість розрізняти як суб'єктів, так і результати їх діяльності. Можна стверджувати, нині торговельні марки – це своєрідні візитні картки у світі бізнесу.

ВИСНОВОК

Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки та проблемні питання щодо суб'єктів права інтелектуальної власності:

1. Суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта інтелектуальної власності та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності.

2. Слід кодифікувати чинну нормативно-правову базу, яка здійснює вплив на регулювання відносин у праві інтелектуальної власності. Особливо актуальним це стає через утворення спеціалізованого судового органу – Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

3. Юридичні особи можуть набути права власності на об'єкти інтелектуальної власності лише у разі укладення договорів, за допомогою яких творець передає юридичним особам у власність повністю або частково своє творіння.

4. Розвиток комп'ютерних технологій спричиняє появу нових об'єктів, правовий режим яких ще потребує свого обґрунтування, а отже доцільно розширити перелік можливих набувачів прав ІВ.

5. Найважлива нагальна необхідність урегулювання в рамках цивільного законодавства правовідносин щодо такого комплексного об'єкта інтелектуальної власності, як технології, майнові права на цей об'єкт та розпорядження правами на нього.

6. Проблемність визначення змісту прав інтелектуальної власності у сфері баз даних соціальних мереж зумовлена відсутністю правового регулювання соціальних мереж і невизначеністю правової природи цього об'єкта. Тому ця тематика є актуальною для подальших наукових досліджень. Авторсько-правової охорони в Україні потребують також і неоригінальні бази даних, однак, якщо вони відповідатимуть усім іншим (окрім критерію «оригінальності») ознакам, які властиві вказаним базам даним.

7. Введення у систему законодавства України поняття «колективний твір». Дане рішення вирішить питання щодо того, кому належить авторське право на аудіовізуальний твір в цілому. Стаття 17 Закону України «Про авторське право та суміжні права» встановлює авторів аудіовізуального твору, але наділяє їх лише авторським правом на власний конкретний внесок до нього, а не на весь твір, як цілісний об'єкт. Визнання аудіовізуального твору колективним дасть змогу встановити авторське право на нього в цілому та уникнути проблем із його використанням і розпорядженням у випадку спорів.

8. Фізична особа не може виробляти та реалізувати товари чи надавати послуги якщо вона не є суб'єктом господарювання. У зв'язку з цим вважаємо необхідним внести уточнення до Цивільного кодексу України та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», що фізична особа може бути суб'єктом права інтелектуальної власності на торговельну марку, якщо вона є суб'єктом господарювання. Разом з тим, вважаємо можливим фізичним особам, які у майбутньому планують здійснювати господарську діяльність та використовувати торговельну марку, охороняти проєкт майбутньої торговельної

марки як промисловий зразок або як об'єкт авторського права, що допоможе закріпити право на позначення та дозволить у майбутньому, в разі набуття статусу суб'єкта господарювання, зареєструвати торговельну марку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативні акти

1. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2239>
2. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 09.04.2015 № 317-VIII. // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
3. Господарський кодекс: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n56>
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № **1618-IV** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8795>
7. Про правовий захист баз даних: Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 1996 року // [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_241#Text
8. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
9. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
10. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 // [Електронний документ] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
11. Про кінематографію: Закон України від 13.01.1998 № **9/98-ВР** // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>

Наукові джерела

12. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. – М.: Юрид. лит. – 1998. – С. 132.
13. Кузнєцова Н., Кохановська О. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні // Право України. – 2011. – № 3. – С. 21.
14. Киричук А. С. Право інтелектуальної власності на торгову марку // ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО. – 2017. - № 13. – С. 89-95.
15. Крат В. Торговельна марка: специфіка правового регулювання // Нотаріат для вас. – 2012. – № 3. – С. 37-38.

16. Іолкін Я. О. Право на торговельну маку в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.04. // Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України. - К., 2009. - 190 с.
17. Цивільне право України: Підручник: у 2-х кн. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – Кн. 1. – С. 544.
18. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – С. 151-154.
19. Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій / Авт. : В.М. Крижна, Н.Є. Яркіна.; За ред. В.І. Борисової. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – С. 38-43.
20. Дмитренко В. В. ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ВІДНЕСЕННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ДО СУБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ / В. В. Дмитренко // Юридичний науковий електронний журнал. – 2022. - № 4. – С. 132-135.
21. Аксютіна А. В., Нестерцова-Собакарь О. В., Тропін В. В. та ін. Інтелектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / За заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О. В. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – С. 14
22. Боржелеська О. Правове становище авторських прав виконавців в інформаційному просторі // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 4. – С. 36
23. Право інтелектуальної власності: схеми та роз'яснення: Навч. посіб. – К.: КНТ. – 2007. – С. 5.
24. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. – М.: Юрид. лит., 1974. – С. 93
25. Орлюк О. Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи // Право України. – 2011. – № 3. – С. 15.
26. Кузнєцова Н., Кохановська О. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні // Право України. – 2011. – № 3. – С. 22.

27. Управління інтелектуальною власністю : монографія / П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов, В. Г. Зінов, Ю. Суїні ; за ред. П.М. Цибульова. – К. : К.І.С., 2005. – С. 34.
28. Петришин О. Судова практика, як джерело права в Україні: проблеми теорії // Право України. – 2016. - № 10. – С. 20-27.
29. Орлюк О. П., Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підруч. для студ. вищих навч. закладів. Київ : Видавничий дім «ІН Юре». - 2007. – С. 68.
30. Інтелектуальне право України / за заг. ред. проф. О. С. Яворської. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. – С. 89.
31. Спіцина Г., Гордеюк А. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2020. - № 3. – С. 58-64.
32. Харитонова О. І. СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ // Актуальні проблеми держави та права. – 2011. – С. 329-335.
33. Дмитришин В. С. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВІДНОСИН ЩОДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРАВАМИ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. – 2020. - № 2. – Т.31 (70). – Ч. 1. – С. 84-89.
34. Кохановська О. В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин: монографія. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2001. – С. 11.
35. Маліновська І. ЗМІСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ВІДНОСИН ЩОДО БАЗ ДАНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ // Підприємство, господарство і право. – 2019. - № 6. – С. 33-38
36. Харитонова О. І. Відносини та правовідносини інтелектуальної власності: проблеми співвідношення / О. І. Харитонова // Від римського приватного права до ІТ права : матеріали міжнар. наук.-практич. конф. «Римське право і

- сучасність» (м. Одеса, 19 трав. 2018 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. І. Харитонової, к.ю.н., доцента К. Г. Некіт. – Одеса : Фенікс, 2018. – С. 85-90.
37. Вірченко В. В. СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ / В. Вірченко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №1 (28). – С. 222-235.
38. Вірченко В. В. Суб'єктна структура ринку інтелектуальної власності / В. В. Вірченко // Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 26 трав. 2016 р. – Житомир: ЖНАЕУ, 2016. – С. 182–187.
39. Довгерт А. С., Кузнецова Н. С. Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах. - Ч. 1. Юстиніан, 2005. – С. 347.
40. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. – Одеса: Юридична література, 2004. – С. 381.
41. Тарнопольська, І. П. Юридичні особи як суб'єкти права інтелектуальної власності / І. П. Тарнопольська, О. М. Коваль // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2019. – Т. 1 Вип. 58. – С.137–139.
42. Блажівська Н. Обмеження прав інтелектуальної власності відповідно до практики Європейського суду з прав людини / Н. Блажівська // Теорія і практика інтелектуальної власності. - 2018. - № 6. - С. 133-141.
43. Петренко А. ОЗНАКИ БАЗИ ДАНИХ ЯК ОБ'ЄКТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА // Теорія і практика інтелектуальної власності. - 2018. - № 6. - С. 126-132.
44. Цивільне право України: навчальний посібник / За заг. ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К. : Істина, 2004. – С. 126.
45. Гордон М.В. Советское авторское право. – М. – Гос. изд. юрид. лит. – 1955. – С. 32.
46. Остапчук М. Я. Особливості суб'єктного складу права інтелектуальної власності на аудіовізуальний твір (на основі порівняльного аналізу норм законодавства України, зарубіжних країн та міжнародних договорів) / М. Я. Остапчук // Часопис Київського університету права. - 2012. - № 2. - С. 262-267.

47. Гавриленко О. Основні положення авторського права США (частина 1) / О. Гавриленко // Інтелектуальна власність. - 2006. - № 4. – С. 84.
48. Ступак С.К. Фільм, аудіовізуальний твір і відеограма у законодавстві держав-членів ЄС та України //Матеріали Міжнародної конференції «Охорона прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі: політика, законодавство, практика» (Київ, 15-16 червня 2011 р.). – К.: Фенікс, 2011. – С. 116-121.
49. Романадзе Л. Д. Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку та зміст та строк дії їх прав / Л. Д. Романадзе // Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія". - 2010. - Т. 9. - С. 248-256.
50. Стефанчук Р. О. Цивільне право України / Р.О. Стефанчук. – К. : Науковий дім, 2014. – С. 36.
51. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект / Р.Б. Шишка. – Х. : НУВС, 2012. – С. 302.

Судові рішення

52. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. у справі № 1-1/98 про тлумачення терміна «законодавство»: режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>
53. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі»// [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text>
54. Ухвала об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 27.03.2020 у справі № 910/4450/19 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88556077>
55. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19.05.2020 у справі № 910/719/19 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89961609>

56. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму ВГС України від 17 жовтня 2012 р. № 12 // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text>